

De tijd van vrijblijvendheid is nu echt voorbij: wie leert onze kinderen weer lezen?

Posted on 17 november 2026 by Robert Hamerslag

Op 8 september ging er een schokgolf door onderwijsland. Het nieuwe Pisa-rapport sloeg in als een bom. Maar liefst 39 procent van de Nederlandse vijftienjarigen bleek onvoldoende leesvaardig om goed mee te kunnen komen in de samenleving. Nederland, ooit behorend tot de Europese subtop, was in nog geen tien jaar tijd afgezakt naar de onderste regionen van Europa.

Op 16 oktober presenteerde de staatssecretaris een verbeterplan: *Samen sterk voor taal. Versterkingsagenda Taal en andere basisvaardigheden*. Je zou verwachten dat een dergelijke nationale onderwijscrisis tot *Chefsache* wordt verheven. Dat onderwijsminister Rianne Letschert, zelf het voortouw neemt, samen met minister-president Rob Jetten, beiden lid van de zelfbenoemde onderwijspartij D66. Maar in Den Haag denkt men daar kennelijk anders over want de Versterkingsagenda wordt overgelaten aan staatssecretaris Judith Tielen van de VVD.

Nationale prioriteit

Er zijn pedagogen die om minder al hebben gepleit voor het uitroepen van de noodtoestand in het onderwijs. Dat klinkt misschien overdreven, maar wanneer bijna vier op de tien vijftienjarigen het fundamentele leesniveau niet halen, dringt de vraag zich op wat er nog moet gebeuren voordat de politiek de aanpak van deze crisis tot een nationale prioriteit verheft.

Wat betreft de Versterkingsagenda is de vraag: is dit een gedegen aanvalsplan of zijn het vrijblijvende adviezen en meer geld? De media en politiek zijn stilletjes. Jetten wilde tijdens de Algemene Politieke Beschouwingen nog wel antwoord geven op de vraag van partijgenoot Jan Paternotte of lezen ook 'echt weer leuk' moest worden. 'Ja, het moet leuk zijn,' was het begin van het antwoord van de premier. Dat is het niveau van het onderwijsdebat. Het moet 'leuk' zijn.

De Versterkingsagenda is een document van 29 pagina's. Het bestaat uit vijf hoofdpunten: taal en lezen in alle vakken, extra aandacht voor het vmbo, vroeg beginnen met de leesontwikkeling, sterke onderwijsteams en samenwerking buiten de school. Daarmee is de Versterkingsagenda vooral een beleidsmatige opsomming van bestaande problemen en wil de staatssecretaris niet per se het roer omgooien.

Mosterd na de maaltijd

En dat is op zich goed nieuws. Niemand zit te wachten op weer een onderwijsvernieuwing. Maar daarom leest de Versterkingsagenda wel een beetje als mosterd na de maaltijd, want vier van de vijf punten zijn al zo oud als de weg naar Rome. Alleen het eerste punt 'taal en lezen in alle vakken' oogt nieuw. Daarover straks meer, eerst de al bekende knelpunten.

De vraag dringt zich op na lezing: waarom zouden deze zaken nu ineens wél kunnen worden opgelost? Er wordt gesproken over een verbetering van het toezichtskader, gekoppeld aan betere kerndoelen. Scholen krijgen tot augustus 2031 de tijd om hun curriculum aan de nieuwe kerndoelen aan te passen. Uit het noemen van dat jaartal blijkt veel geduld om de leesvaardigheid in het funderend onderwijs op orde te krijgen. Ook het overleg met de vele tientallen onderwijsorganisaties die ons land rijk is, zal het proces niet versnellen: het was toch al duidelijk wat er op deze punten moest gebeuren? Iets steviger beleid was op zijn plaats geweest.

'Werken aan een rijke leesomgeving' is een formulering die precies de zwakte van wat een stoer aanvalsplan zou moeten zijn blootlegt. Wat is een 'rijke leesomgeving'? Er wordt een goede samenwerking tussen scholen en bibliotheken genoemd. Die had er allang moeten zijn.

De verwachting van de staatssecretaris dat scholen binnen drie jaar (!) een 'gevarieerde boekencollectie toegankelijk hebben' is ridicuul, want die schoolbieb had er natuurlijk ook allang moeten zijn (veel scholen hebben die gelukkig wel). Het komt allemaal een beetje vrijblijvend over.

Er wordt bijvoorbeeld nergens gesteld welke boeken er gelezen gaan worden in de basisschool. Verder aandacht voor de taalontwikkeling in de kinderopvang en de groepen 1 en 2: Nederland loopt zo'n beetje voorop op dit gebied. Meer aandacht voor het vmbo, ook dit is helaas niets nieuws, evenals 'sterke schoolteams'. Ja, wie wil dit niet?

Taal en lezen in alle vakken

'Omdat taal zo'n belangrijke rol speelt, is samenhang tussen taal en alle andere vakken onmisbaar. Steeds meer basisscholen kozen er de afgelopen jaren daarom voor om thema's te verbinden aan hun taalonderwijs. Ook veel middelbare scholen stapten al over op vakoverstijgend taal- en rekenonderwijs. Toch er zijn nog te veel scholen waar taal los staat van andere vakken, bijvoorbeeld omdat een duidelijke visie op dit thema ontbreekt of doordat er een smal – op toetsen gericht – begrip van taal is. Met de introductie van de
nieuwe kerndoelen op school komt hier verandering in.' Aldus de Versterkingsagenda.

Er zijn inderdaad veel basis- en middelbare scholen die met thema's werken, maar dat is niet hetzelfde als integraal met taal omgaan in alle vakken. Om echte samenhang tussen verschillende vakken te bereiken zijn intensieve trainingen van leraren noodzakelijk, gedragen door het hele schoolteam. Het is een gezamenlijke visie op hoe kinderen leren en hoe de leerstof het beste kan worden aangeboden.

Het is niet ondenkbaar dat veel scholen tegen problemen aanlopen. In de praktijk kan blijken dat veel docenten op deze manier helemaal geen les willen geven. Zij hebben kennis van hun vak, maar verder geen interesse in taaldidactiek en zijn misschien niet bereid om hun lessen aan te passen. Helaas is dit punt niet

uitgewerkt in de Versterkingsagenda.

De ouderavond

Tijdens de ouderavond van basisschool De Bonenstaak staat het onderwerp 'lezen' prominent op de agenda. Er is veel belangstelling die avond. Aan de ouders van groep 7 legt de leerkracht uit hoe ze dat aanpakken: er is iedere dag een kwartiertje vrij lezen, er is aandacht voor leesproblemen en dyslexie, één keer per week is er duo-lezen, waarbij kinderen elkaar in tweetallen voorlezen. Ook wordt de ouders gevraagd wie er leesouder wil worden, om samen met leerlingen die extra aandacht nodig hebben één keer per week extra even te lezen. Een enthousiaste vader vraagt welke boeken zijn dochter dit jaar gaat lezen. Hij vertelt dat zijn dochter dat graag wilde weten en dat hij het had beloofd te vragen. Zelf is hij ook heel benieuwd. Het antwoord van de leerkracht is dat 'Het leven van een loser' bijvoorbeeld heel populair op school is, deze reeks wordt vaak geleend door de leerlingen uit de schoolbieb. De vader is enigszins verbaasd. Heeft de school zelf geen boeken waarvan zij wil dat kinderen die lezen? Dat is inderdaad niet zo: kinderen mogen zelf kiezen welke boeken ze willen lezen. Maar hoe weten kinderen wat ze moeten kiezen als ze de boeken niet kennen, wil de vader nog weten. Het antwoord wordt herhaald: leerlingen kiezen zelf, omdat het leesplezier voorop staat. En daar gaat het om, volgens de leerkracht.

Lezen op school en thuis zou veel minder vrijblijvend moeten zijn. 'Leuk' is niet genoeg. Wanneer we lezen belangrijk vinden, is het vreemd om de keuze van boeken en teksten alleen maar bij kinderen te laten.

Gemiste kans

Het buitenland gaat daarmee anders om. In de Verenigde Staten kent ieder kind de *Declaration of Independence*. In sommige staten is veel te doen over het verplicht stellen van boeken die tot het culturele en literaire erfgoed worden gerekend. In Frankrijk staat zeer zeker het volkslied op het lesprogramma.

In de nieuwe kerndoelen komt ons volkslied niet voor. Dat is een gemiste kans: ook wij hebben een schat aan interessante teksten, voor kinderen en ouders, die een appèl doen op een cultuurhistorisch bewustzijn. Bij een volledig verplichte literatuurlijst krijgt menigeen de kriebels, al dan niet terecht. Er zou daarom goed gekeken moeten worden naar welke teksten tot verplichte kost worden verklaard.

De wens om lezen vakoverstijgend aan te pakken wijst dan vanzelf de weg. Teksten van Charles Darwin en poëzie van Vasalis bij biologie, *Merck toch hoe sterck*, een lied over de Spaanse onderdrukking, bij geschiedenis.

Een hiaat van ongekende proporties in de Versterkingsagenda is het feit dat er niet wordt ingegaan op de leesachterstand bij jongens: het woord 'jongens' komt er niet in voor. Jongens ontwikkelen zich anders dan meisjes. Dit is al jarenlang bekend uit ontwikkelingspsychologisch onderzoek. Vooral op het gebied van taalontwikkeling lopen jongens gemiddeld achter op de meisjes.

Juist deze verschillen zijn de afgelopen decennia steeds belangrijker geworden. Het onderwijs is veel taliger geworden. Het is belangrijk om de taaldidactiek zo af te stemmen dat deze aansluit bij de jongens. Zonder extra aandacht voor jongens zal de Versterkingsagenda maar ten dele kunnen slagen.

Culturele geletterdheid

Geschreven tekst was eeuwenlang het belangrijkste medium voor cultuur en wetenschap. Lezen was eigenlijk tot voor kort een privilege van een kleine bevoorrechte elite. Gelukkig heeft het huidige onderwijs daarin verandering gebracht. Bijna iedereen kan in principe leren lezen en zo oude teksten ontdekken, gedichten lezen en zich laten meevoeren door verhalen over oorlog, trouw, liefde, jaloezie, dood en verraad. Leerlingen zijn er dol op. We kunnen kennis nemen van het werk van de grootste denkers tot en met de pulp van sommige hedendaagse auteurs. En dat is een geweldige verworvenheid.

Boeken, teksten, liederen en poëzie hebben een groot aandeel in de vorming van de westerse verbeelding. Bewerkingen voor de jeugd kunnen kinderen in aanraking brengen met de grote literaire werken uit onze cultuur, maar ook een verbinding maken met de geschiedenis, ideeën en begrippen die onmisbaar zijn om aan het leven in onze samenleving deel te nemen.

Om uit te maken waaruit zo'n lijst zou moeten bestaan zijn al wat pogingen gedaan, zoals de bekende Canon van Nederland en *The* Western Canon van de Amerikaanse literatuurcriticus **Harold Bloom**. De bedoeling van een dergelijke aanpak is het leesonderwijs te bevorderen door het lezen van betekenisvolle literatuur en historische teksten, maar nogmaals, er bestaat een reële kans dat sommige leraren een dergelijke leesdidactiek niet zien zitten.

En, meer in algemene zin, zijn er ook leraren die zelf nooit een boek openslaan waardoor het moeilijk is om kinderen aan het lezen te krijgen. Want het gaat om meer dan lezen alleen. Het gaat om liefde voor het boek, interesse in de wereldliteratuur en belangstelling voor de grote verhalen die de mensheid heeft voortgebracht. Hoe zou je als leerkracht je klas enthousiast over de Odyssee kunnen krijgen wanneer je het boek niet zelf hebt gelezen?

Verplicht meer (begeleide) leestijd en laat de Inspectie daarop toezien. Een rijke leesomgeving bestaat ook uit een leerkracht die zelf plezier in lezen heeft of op zijn minst de inhoud kent van kinderboeken. Creëer de voorwaarden om dit beleid te kunnen uitvoeren. Richt je op de kerndoelen lezen en rekenen.

Overbodige vergadertijd

Er zullen dus andere 'leuke' zaken van het rooster geschrapt moeten worden. Begin bij controversiële ideologische zaken waar nu veel tijd aan wordt besteed. Kijk ook naar overbodige vergadertijd om de werkdruk te verminderen. Er staat veel op het spel. Wanneer we onze taal verliezen en onze liederen, verliezen we ook het vermogen onszelf te herkennen.

Wynia's Week *verschijnt 156 keer per jaar en wordt* ***volledig mogelijk gemaakt*** *door de donateurs. Doet u mee?* ***Doneren kan zo****.* ***Hartelijk dank!***